

Rued Langgaard: Symfoni nr. 15 *Søstormen* (BVN 375)

Kritisk førsteudgave ved Bendt Viinholt Nielsen

Udgiverens forord om værket

Komponistens forord

"Danmarks Brügge" har man kaldt Ribe. I en Roman skildrer Rodenbach Brügge som "det døde Brügge". En Griben udover Livets Grænser efter det store Var. Noget lignende gælder Ribe. Ogsaa her hæver den Ensomme midt i Natten sit *hvidglødende* Ansigt fra Sengen og stormer Dødsrigets Skygger i Ex-Hovedstaden ligesom Orfeus for at hente den forsvundne Euridike - forgæves! Kun Natten! - Stormnattens Skygger i Ribes øde Domkirkegader med Timeslagene, - hvor kun med lange Mellemrum - - - blafrer en Gadelygte og Vandreren løber vildt omkring med oprakte Arme - indtil Solopgang!

15 Februar 1949. Rued Langgaard

Om symfoni nr. 15

Symfonien er blevet til i to omgange, idet finalen stammer fra 1937, mens det øvrige blev føjet til i 1949. Finalen forelå i maj 1937 som et selvstændigt korværk med titlen *Nattestormen* (BVN 234). Langgaard indleverede partituret som programforslag til Statsradiofonien, som i skrivelse af 17. nov. 1938 afslog at opføre kompositionen. Langgaard var vant til afslag, men blev alligevel stødt hver gang, man desavouerede hans musik. Ved denne lejlighed reagerede han på den måde, at han returnerede afslaget til Statsradiofonien forsynet med påskriften *Ligkiste udbedes* – skrevet med rød farvestift på skrå hen over hele papiret (skrivelsen findes i Danmarks Radios arkiv). Trods det klare afslag synes Langgaard endnu et par gange i 1940'erne – med vedblivende negativt resultat – at have foreslået kompositionen til opførelse i radioen.

I Ribe, hvortil Rued Langgaard flyttede i 1940, blev han pludselig inspireret til at udvide *Nattestormen* til en symfoni, som på skitsestadiet blev betegnet nr. 14 (de nuværende symfonier nr. 13 og 14 udgjorde på dette tidspunkt ét samlet værk). Skitsen til de 253 nye, indledende takter, blev – ifølge de udførlige manuskriptdateringer – til mellem kl. 4 og 7 om morgenen den 5. februar 1949, efter at Langgaard var kommet hjem fra sin daglige morgenspadseretur. Ugen efter – den 11. februar (kl. 4 morgen) – gik Langgaard i gang med partiturrenskrivningen, som han afsluttede fire dage senere, den 15. februar (kl. halv 4 om morgenen). Det opindelige partitur til *Nattestormen* blev indlagt i det nye manuskript og forsynet med overskriften *Finale med Slutningskor*. Langgaard ændrede intet i musikken, men rettede sangteksten et par steder.

To dage efter symfoniens fuldførelse lå partituret på bordet i Statsradiofonen i København som programforslag. Kompositionen blev returneret en måned senere med afslag om opførelse, og Langgaard besluttede da at forære manuskriptet som gave til dirigenten Launy Grøndahl – som tak for torsdagskoncertopførelsen af symfoni nr. 6 "Det Himmerivende" den 17. marts 1949. En påskrift til Grøndahl på partiturets titelblad vidner herom. Om Grøndahl overvejede at opføre symfonien i radioen vides ikke, men han overlod manuskriptet til Statsradiofoniens nodearkiv, hvorfra det senere blev afleveret til Det Kongelige Bibliotek.

Uropførelsen af symfonien fandt sted i Danmarks Radios regi den 23. november 1976 i en studieproduktion med Peter Rasmussen (baryton), Kolding Mandskor og Odense Byorkester, dirigeret af Karol Stryja. Den

første indspilning udkom i 1992 i Artur Rubinstein-filharmoniens samlede cd-indspilning af Langgaards symfonier under Ilja Stupels ledelse (Danacord DACOCD 409).

Thøger Larsens digt om stormnatten fik i Ribe ny aktualitet for Langgaard. Her førte stormfloder i tidligere tid gang på gang til betydelige oversvømmelser, som det ses af afmærkningerne på den såkaldte stormflodssøjle på Skibsbroen. *Stormnat i Ribe* var da også en af de symfonititler, Langgaard fra starten overvejede. Denne titel ville have været mere præcis end *Søstormen*, idet såvel Thøger Larsens digt som komponisten (i forordet) refererer til en storm, som opleves på land (i byen) og ikke på åben sø. Hvis man tillægger forordet konkret programmatisk betydning, må de "meget skarpe klokkeklemt" i værket forestille domkirkens timeslag eller de slag fra stormklokken i domkirkens store tårn, som før i tiden blev brugt til varsling af stormflod.

Ud over den programmusikalske vinkel indeholder musikken symbolistiske og ekspressionistiske aspekter. Den allerførste tone i manuskriptpartituret er ved de fleste instrumenter betegnet *Dis!* – ikke en præcisering af tonehøjden, for det er ganske overflødigt, men utvivlsomt en markering af musikkens *disharmoniske*, *diskrepante*, *disparate* præg. Musikken afspejler således komponistens sindstilstand og hans desperate, isolerede situation som kunstner. Den indestængte passion (jfr. karakterbetegnelsen "hvidglødende" i strygerne takt 2) får afløb i jagten på fortidens skønhed i de natligt uddøde, stormomsuste Ribegader. Thøger Larsens tekst giver værket en symbolistisk drejning i retning af undergang med udtryk som "fortabelsens tørstige mørke", "verdens ende" og "afgrundens snekker". Et tidligt forslag til titel på symfonien lød da også simpelthen: *Héllvede*.

Byen Ribe er for Langgaard det symbolske omdrejningspunkt, som det fremgår af komponistens forord, i hvilket han sammenligner Ribe med Brügge. Det var historikeren Christian Axel Jensen, der på baggrund af Ribes historiske betydning havde betegnet byen som "Danmarks Brügge". Med reference til Georges Rodenbachs symbolistiske roman *Bruges-la-Morte* (1892) omdøbte Langgaard så Ribe til "Danmarks Bruges-la-Morte". Da Langgaard skitserede symfonien, havde han formodentlig netop læst eller genlæst romanen i den danske oversættelse fra 1912 med titlen *Det døde Brygge*, for en uge tidligere havde han komponeret orgelstykket *Øde Gader* (BVN 373) med titel og motto fra bogen. I forordet til symfonien indfletter Langgaard citater såvel fra romanen, som fra Johannes Jørgensens indledning til den nævnte danske førsteudgave. (En nyoversættelse ved Lis Norup og med titlen *Brügge-den-Døde* udkom 1996).

Bendt Viinholt Nielsen, dec. 2002.

Thøger Larsen (1875-1928): Stormnat

Stormen langs Jorden flænger og strør
og tager af Natten Styrke.
Nu suger i hvert et Skorstensrør
Fortabelsens tørstige Mørke.

Tonernes hoppende Orgelbarok
og nu den hvide Dame,
gad hylle hele det sorte Sogn
i Skyer og Morgenrøder.

Stormen river en Dør paa Klem
og klager for bundløs Elende,
har alle Veers Vokaler i Gem
og jager mod Verdens Ende.

I Luften duver der fulde Sejl.
Nu søger Fortabelsens Flaade

de arme Straaler fra Maanens Spejl,
den sidste fortyndede Naade.

Men Maanen er borte, Natten mæt
af blindt henfarende Kulde.
Naar Bygen kommer, er Mørket tæt,
som om det var manet af Mulde.

Afgrundens Snekker raser forbi
Lygternes enlige Gnister,
og stundom høres en Lem slaa i
som Laag fra møre Kister.

Luerne spiller paa Asken klart
og slikkende Tidsler forme,
gale af Lyst til en Himmelfart
med de usalige Storme.

Note. *Stormnat* er fra digtsamlingen *Bakker og Bølger*. Kbh. 1912 (s. 47-48).

Teksten er flg. steder ændret af RL:

str. 1,1 opr.: Stormen langs Jorden fejer og strør

str. 2,1-2 opr.: Luerne hopper i Kakkellovn
og danser paa tirrede Gløder,

str. 6,2 opr.: Vinduers enlige Gnister,

str. 6,4 opr.: som Laag over møre Kister.